

Didactische bijlage dialoog 'Erasmus voor de klas'.

Erasmus vond onderwijs enorm belangrijk, niet alleen het overdragen van kennis maar vooral het vormende aspect. Als leraar praatte Erasmus veel met zijn leerlingen, het voeren van een gesprek zag hij als een belangrijke vaardigheid bij hun ontwikkeling. Vandaar dat dit werkboek niet alleen gericht is op kennisoverdracht en reflectie, maar ook op het oefenen van waardevolle gesprekken in de groep, op een open respectvolle manier: de dialoog. Deze bijlage geeft u korte informatie over het houden van een dergelijk gesprek in de klas. Aan het eind treft u een selectie van vragen uit 'Erasmus voor de klas' aan die bruikbaar zijn als thema voor de dialoog. Tenslotte is er een verwijzing naar een docentenhandleiding geschreven door Annette Koops, die onder meer ingaat op het verschil tussen discussie, debat en dialoog.

Doel van de dialoog

Het uitwisselen van meningen, gevoelens en ervaringen door de leerlingen onderling. Het onderzoekende aspect is het belangrijkste. Hierbij is het essentieel dat leerlingen elkaar vragen stellen en er positieve aandacht in de groep is voor afwijkende meningen, zonder dat er gezocht wordt naar één waarheid. Leerlingen kunnen van mening veranderen, daarmee geven ze er blijk van niet star aan een eenmaal ingenomen standpunt vast te willen houden maar zich open en flexibel op te stellen. Het gesprek kan worden afgesloten met een samenvatting van de verschillende visies en argumenten.

Vaardigheden nodig voor de dialoog

Elke deelnemer aan de dialoog moet zich gehoord en gewaardeerd voelen. Hiervoor is het noodzakelijk goed naar elkaar te luisteren. In de praktijk is dit echter niet zo eenvoudig, omdat leerlingen graag hun eigen mening naar voren willen brengen en daardoor soms weinig aandacht hebben voor de standpunten van anderen. Belangrijke vaardigheden die leerlingen in deze gesprekken kunnen oefenen zijn: herhalen wat er is gezegd om te zien of men de ander goed begrepen heeft, inhoudelijk reageren, doorvragen en samenvatten.

Opstelling

Laat indien mogelijk, de leerlingen in een kring zitten. Dit vergt wat meer tijd en organisatie, maar komt de kwaliteit van het gesprek enorm ten goede omdat leerlingen elkaar allemaal kunnen aankijken. Vraag degene die de beurt heeft te gaan staan. Dan is duidelijk wie iets gaat zeggen, waardoor leerlingen zich beter kunnen focussen op de spreker. Bij sommige groepen leerlingen zal het echter een extra drempel zijn om aan het gesprek deel te nemen. De leerkracht kan dit vooraf zelf inschatten en besluiten het achterwege te laten.

Rol van de leerkracht

De leerkracht schept de voorwaarden voor een goede dialoog en bewaakt het proces. Er is een vrije stroom van vragen, gedachten en gevoelens. De rol van de leerkracht is het stimuleren van een dergelijke uitwisseling. Wanneer de leerlingen in het begin onwennig zijn moet de leerkracht de rol van gespreksleider op zich nemen. In deze rol kan de leerkracht tussentijds samenvatten wat er gezegd is, uitnodigende vragen stellen en aandacht vragen voor uitspraken die het gesprek een andere richting kunnen geven. Als een gesprek eenmaal goed loopt is een terughoudende opstelling van de leerkracht bevorderlijk voor het proces. De leerkracht wijst de leerlingen vooraf op hun eigen gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit en de sfeer van het gesprek.

Het gespreksthema kan tijdens de dialoog veranderen, via associatie of als consequentie van eerdere uitspraken kan de focus verschuiven. Zolang dit proces voor iedere deelnemer nog te volgen is, is dat prima. De leerkracht bewaakt dit proces. De leerkracht heeft een neutrale houding ten aanzien van het gespreksthema en is **positief, stimulerend** en **regulerend** ten aanzien van het groepsproces.

Positief: Door te reflecteren op het verloop van het gesprek.

Voorbeelden van dergelijke interventies zijn:

- Dat is interessant, ik hoor daar iets heel nieuws
- Dat is heel duidelijk. Mooi dat je daar nog even op terug komt
- Ik merk dat jullie dit allemaal herkennen
- Dat is een goede vraag
- Ik hoor daar een heel nieuw argument
- Dat is leuk, het gesprek gaat nu ineens een hele andere kant op.

Simulerend: Door vragen te stellen als het gesprek niet op gang komt of stopt, of door te vragen bij korte vage antwoorden.

Voorbeelden van dergelijke vragen:

- Kan iemand daar een voorbeeld van geven?
- Wie gaat daar heel anders mee om?
- Kun je vertellen waarom je dat denkt?
- Kan er iemand reageren op wat er door hem/haar is gezegd?
- Heeft iemand nog een ander idee?
- Wat vinden jullie van zijn/haar idee?
- Waar heeft dat mee te maken volgens jou? Hoe zou je daarop kunnen reageren?
- Wat vinden jullie belangrijker?
- Waarom zou dat nodig zijn?
- Is er iemand die het verschil kan uitleggen?
- Waar gaat het dan om?
- Wat zou er anders kunnen gebeuren?
- Wie zou daar blij mee zijn?
- Waar komt dat door?
- Wie denkt daar heel anders over?
- Waarom is dat belangrijk?
- Wat voor gevoel geeft dat?
- Kun je dat aan de groep uitleggen?
- Is dat voor iedereen duidelijk?
- Hoe vinden jullie dat?
- Zou het ook nog anders kunnen?
- Hij / zij heeft een hele andere mening, wie wil hem/ haar daar iets over vragen?
- Kun je daar iets meer van vertellen?
- Waarom zou dat zo gaan?
- Waar heeft dat volgens jullie mee te maken?
- Vertel eens hoe je daar op gekomen bent?
- Heeft iemand daar een vraag over?
- Ja, vraag eens door?
- Wie gaat er nu anders over denken?
- Hoe zou het dan verder kunnen gaan?
- Wat gebeurt er dan met zo iemand?
- Wie wil daar iets over zeggen?
- Zijn er nog andere meningen?
- Wat zou het effect daarvan zijn?
- Vertel eens wat jij het beste zou vinden?
- Wie heeft zoiets zelf meegemaakt?
- Zijn er nog andere ervaringen?
- Wat vinden jullie van wat je nu hebt gehoord?
- Kun je daar eens op door gaan?
- Wat zou dat voor jullie betekenen?

Regulerend: Door de groep zo nodig aan eerder gemaakte afspraken te herinneren

Regels moeten vooraf met de groep besproken worden. Door aan de leerlingen te vragen: 'wat is er belangrijk bij zo'n gesprek' betrek je hen actief bij het opstellen van regels en worden ze medeverantwoordelijk voor de uitvoering ervan. De leerkracht kan waar nodig aanvullingen geven.

Belangrijke regels/afspraken zijn:

- Geef iedereen de kans om iets te zeggen en val elkaar niet in de rede
- Spreek vanuit jezelf: ik vind, denk, heb het gevoel etc.
- Geef niet alleen je eigen mening / argumenten/ ervaringen, maar stel ook elkaar vragen
- Luister écht naar wat de ander te zeggen heeft. Elke mening is evenveel waard.
- Val elkaar niet persoonlijk of als groep aan
- Reageer op de inhoud en geef argumenten
- Zorg voor een respectvolle benadering van elkaar en een goede sfeer.

Uiteindelijk is het doel dat leerlingen zo'n gesprek zelfstandig kunnen voeren en zelfregulerend zijn als het gaat om organisatie. Belangrijke punten zijn dan: hoe lang mag iemand aan het woord zijn, kan iedereen zijn (m/v) mening geven, gaat het nog om het aangekaarte thema en het doel van

het gesprek en blijft de sfeer goed.

De organisatie van het gesprek

De opzet kan van het gesprek heel eenvoudig zijn. De leerkracht vraagt een leerling als eerste zijn mening te geven en vraagt de anderen een hand op te steken als ze willen reageren. De eerste spreker wijst dan iemand aan en vervolgens wordt de beurt steeds doorgegeven totdat ieder die iets zeggen of vragen wil, dat heeft kunnen doen.

Tijdsduur

Deze is afhankelijk van het onderwerp, de leeftijd en het niveau van de leerlingen. Ook de grootte van de groep, is hierbij een belangrijk aspect. Het moet in principe mogelijk zijn dat elke leerling die iets wil zeggen dit ook binnen de tijd kan doen. Geef de tijdsduur vooraf duidelijk aan, ga uit van 15 á 40 minuten. Bewaak de tijd en geef ruim voor het einde aan dat ze naar een afronding toe moeten. Of geef aan dat ieder nog één keer iets kan zeggen

Oefenen

Om dit alles te oefenen zal er meerdere malen een dialoog georganiseerd kunnen worden, waarbij de leerlingen steeds meer eigen verantwoordelijkheid voor het verloop krijgen. Na afloop kan samen met de leerkracht kort worden geëvalueerd hoe is het gesprek verlopen, kon ieder z'n zegje doen, reageerde men op elkaar, werden er goede argumenten gebruikt en werd er echt geluisterd?

Vragen uit 'Erasmus voor de klas' als thema voor de dialoog in de groep

Bij het klassikaal behandelen van vragen is het van belang dat de leerling het betreffende hoofdstuk reeds heeft gelezen en de vragen zelf heeft beantwoord.

Als de groep aan de hand van een paar vragen hebben geoefend, kunnen ze zelf aangeven welke vraag ze daarna willen behandelen.

Een selectie van vragen die geschikt zijn om in de groep te behandelen:

Vragen uit Deel 1

Vraag 9: Erasmus denkt dat je voor echte vriendschap niet te veel van elkaar moet verschillen. Wat vinden jullie wat voor echte vriendschap nodig is?

Vraag 10: Iedereen schaamt zich wel eens. Erasmus schaamt zich voor iets dat zijn ouders gedaan hebben. Wanneer zouden jullie je schamen voor iets dat een familielid gedaan heeft?

Vraag 17: Denken jullie dat straffen en belonen een goed mens van je maken? Hoe zou je leven als er geen straffen of beloningen zijn?

Vraag 19: Wat vinden jullie het belangrijker: vrijheid of veiligheid? Zou je daar alles voor over hebben?

Vraag 23: De boekdrukkunst was een uitvinding die de wereld veranderd heeft. Kennen jullie nog meer belangrijke uitvindingen? Denken jullie dat die uitvindingen goed of slecht waren voor de wereld?

Vraag 27: Een beroemde spreuk van Erasmus is: 'In een vrij land moeten ook de tongen vrij zijn'. Dat gaat over vrijheid van meningsuiting. Vinden jullie dat iedereen (jijzelf, politici, kunstenaars, cabaretiers) overal alles mag zeggen? Zo nee, waar ligt voor jullie de grens?

Vraag 30: Vinden jullie dat je iedereen met respect moet behandelen? Wie wel en wie niet en waarom?

Vraag 34: Erasmus wil niet bij een groep horen. Wat zijn volgens jullie de voordelen van bij een groep horen en wat de nadelen?

Vragen uit Deel 2

Vraag 2: Waarom kunnen boeken gevaarlijk zijn? Wie vindt dat sommige boeken verboden moeten

zijn? Hoe is dat met computerspellen?

Vraag 4: Wat denken jullie: zou een kind dat helemaal bij dieren opgroeit een mens of een dier worden? Moet je leren een mens te zijn? Wanneer ben je een mens? Gaat het om uiterlijk of gedrag?

Vraag 14: Wat vinden jullie een goede reden om als eerste geweld te gebruiken?

Vraag 21: Een bekende straf in de Middeleeuwen was de schandpaal. Je stond op een plein of markt zodat iedereen kon zien dat jij iets gedaan had wat niet mocht. Het was een vernederende straf, iedereen die je daarna tegenkwam wist er van. We zeggen nog weleens: 'die staat voor paal.' Op internet kun je ook mensen voor paal zetten, bijvoorbeeld door rare foto's of filmpjes op Hyves te zetten. Zo kan de hele school het zien. Wat vinden jullie daarvan? Moet kunnen, of zit er een grens aan?

Vraag 22: Wat is volgens jullie het doel van straffen: wraak of er iets van leren? Welke straf werkt volgens jullie het beste? En wanneer is een straf rechtvaardig?

Toelichting.

De vragen uit Deel 1 zijn geschikt voor de leerlingen van groep 8, maar kunnen ook gebruikt worden bij oudere leerlingen. De leerkracht kan dan door middel van kritische/ verdiepende inhoudelijke vragen het thema verder aanscherpen. Dit kan vooraf maar ook tijdens het gesprek gebeuren.

Een voorbeeld van de behandeling van vraag 19.

- voor groep 8 leerlingen: Wat is voor jullie het belangrijker: vrijheid of veiligheid?
- voor Middelbare school leerlingen: Willen jullie dat de regels en wetten ons zoveel mogelijk vrijheid geven? Of moet de maatschappij zo georganiseerd worden dat iedereen zo veilig mogelijk is? Wie wil wat van zijn vrijheid opgeven om veiliger te zijn, wie wil juist wat van die veiligheid opgeven om vrijer te zijn?

Voor meer waardevolle informatie en praktische tips rond de dialoog in de klas volgt een verwijzing naar het eerste deel van 'Spreken is zilver, luisteren is goud', een docenthandleiding van Annette Koops. Deze is op internet te vinden via de link:

<http://igitur-archive.library.uu.nl/human/2011-1006-200525/DOCENTENHANDLEIDING.pdf>

Veel succes.